

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 6/2001 vp

Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2000

Perustuslakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 18 päivänä huhtikuuta lähettäessään hallituksen toimenpidekertomuksen vuodelta 2000 (K 5/2001 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi perustuslakivaliokuntaan samalla määrännyt, että sivistysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- johtaja Kirsi Lindroos, opetusneuvos, kasvatustieteiden tohtori Ritva-Sini Härkönen, opetusneuvos Riitta Piri ja kulttuurisihteeri Leena Laaksonen, opetusministeriö
- ylitarkastaja Olli Aulio, kauppaja- ja teollisuusministeriö

- puheenjohtaja Risto Ruohonen, Taiteen keskustoimikunta
- toimitusjohtaja Jouni Mykkänen, Suomen elokuvasaatiö
- puheenjohtaja Jarkko Laine, Suomen Kirjailijaliitto
- pääsihteeri Anja-Tuulikki Huovinen, Suomen museoliitto ry
- puheenjohtaja Kari Jylhä, Suomen Taiteilijaseura
- taiteilija Marita Liulia
- oikeustieteen kandidaatti, valtiotieteen kandidaatti Samuli Simojoki.

Lisäksi valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon vararehtori, lehtori Juha-Pekka Hotiselta Teatterikorkeakoulusta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Sivistysvaliokunta käsittelee tässä lausunnoissaan sisältötuotantohanketta ja taiteen perusopetusta.

Kulttuuri ja digitalisoituminen

Suomessa on panostettu voimakkaasti tietoyhteiskuntakehityksen edellyttämään tekniikkaan ja infrastruktuuriin. Sisällöntuottamista koskevat toimenpiteet sen sijaan ovat olleet melko vähäisiä. Valiokunta painottaa sitä, että juuri opetuksen ja kulttuurin sisältötuotannon vahvistaminen

vahvistaa myös kansallista sivistystä ja näin myös taloudellisen toiminnan perustaa.

Nykyisen hallituksen ohjelman Tietoyhteiskunta-osassa todetaan: "Hallitus käynnistää laajapohjaisen ja poikkihallinnollisen tietoyhteiskunnan sisältöä kehittävän hankkeen, jonka tarkoituksena on luoda edellytykset Suomen nousmiseksi tietoliikenneteknologian ohella merkittäväksi sisältöteolliseksi maaksi."

Tämän johdosta käynnistettiin ns. sisältötuotantohanke, jonka tavoitteena on edellä mainitun hallitusohjelman kohdan mukaisten toimenpiteiden toteuttaminen. Sisältö- ja kulttuuriteol-

lisuuden toimintaedellytysten kehittämisen tavoitteena on rakentaa suomalaiselle kulttuurille mahdollisimman suuri osuus kotimaan markkinoista sekä merkittävä kasvuhakuinen rooli kansainvälisillä markkinoilla. Sisältötuotantotyöryhmän toimintaa koordinoi opetusministeriö ja siinä on mukana seitsemän muuta ministeriötä. Työryhmä on julkaissut väliraportin 16.2.2001 (OPM työryhmän muistioita 6:2001). Sisältötuotannon rahoitusjärjestelmien kehittämiseksi on kauppa- ja teollisuusministeriö yhdessä opetusministeriön kanssa teettänyt myös rahoitustutkimuksen (Sisältötuotannon arvoketjun rahoitus, 2001).

Nykykulttuurinen tietotyö on suurelta osin muuta kuin perinteistä tekniikkaa. Teknologian tarjoamien mahdollisuuksien hyväksikäyttö on sisällön tuottajalle tärkeä taito, mutta sen rinnalle keskeisesti nousevat audiovisuaaliset taidot ja luova osaaminen sekä alan yritysosaaminen. Teknologiaan perustuvan opetuksen ja oppimisen sisällöt eivät ole kehittyneet seuraamaan teknologian tarjoamia mahdollisuuksia. Jos vastaavasti sisältötuotantoalan kehitykseen investoitaisiin merkittävästi nykyistä enemmän, suomalainen informaatiotekniikan osaaminen kanavoituisi monien ammattiryhmien hyödyksi sekä samalla ammatillisen että yleissivistävän opetuksen oppimiskäsitystä, -metodeja ja -materiaaleja uudistavaksi.

Hankkeen toimenpiteet ovat toistaiseksi keskittyneet ensisijassa sisältötuotannon rahoitusmuotojen ja -lähteiden selvittämiseen sekä arviointiin. Toisaalta on panostettu olemassa olevan kulttuuriperinnön digitointiin. Toistaiseksi vähemmälle huomiolle on kuitenkin jäänyt keskittyminen itse palvelun sisältöön. Luovan kulttuurityön perusta on luovaan taiteeseen liittyvässä tiedossa ja osaamisessa. Sisällöt muotoutuvat pitkälti ihmisten, teknologian ja median vuorovaikutustilanteissa. Tietoverkkojen nopean kehityksen sekä monimuotoisen ja kiinnostavan tiedon saatavuuden myötä käyttäjän ja käyttäjyhteisön rooli jatkuvasti korostuu. Sen vuoksi myös kulttuurin taloudessa menestymisessä on tärkeintä taiteilijoiden näkökulman mukanaolo. Valiokunta pitääkin välttämättömänä, että jat-

kossa itse kulttuurintekijät eli sisällön varsinaiset tuottajat otetaan tiiviimmin mukaan hankkeita toteutettaessa.

Edellä mainittu rahoitustutkimus on selvittänyt suomalaisen sisältöteollisuuden rahoitusmahdollisuuksia keskittyen erityisesti mahdollisuuksiin lisätä alan yrityksiin suuntautunutta yksityistä pääomaa. Sisältötuotantoalan suomalaisilla yrityksillä on mahdollisuus kasvaa ja kansainvälistyä oman huippuosaamisensa avulla. Menestyksekkäät esimerkit ovat toistaiseksi kuitenkin olleet yksittäisiä. Alan yritykset ovat tyypillisesti pieniä. Niiden voimavarat eivät useinkaan riitä tuotekehitystoimintaan eikä kansainvälistymiseen. Mahdolliset pääoman sijoittajat eivät yleensä tunne riittävästi sisältötuotantoalaa kokonaisuudessaan. Tämä hidastaa yksityisen pääoman sijoittumista sisältöteollisuuteen. Tutkimuksen mukaan eräänä tärkeimmistä tavoitteista sisältötuotannon yritystoimintasektorilla voidaan pitää voimavarojen kohdistumista tutkimus- ja kehityshankkeisiin. Tämän myötä sisältötuotannon ala kokonaisuudessaan kasvaisi ja kehittyisi. Valiokunta pitää tärkeänä, että valtio myös Tekesin kautta kannustaa ja tukee teknologian kehittämiseen olennaisesti kuuluvia sisältötuotantoja ja niiden kehittämistä rahoittavia projekteja. Tekesin rooliin tulee lisätä myös arvoketjun ensimmäisen vaiheen rahoitus eli ideoiden ja sisältöjen synnyttäminen ja niiden tuotekehitys. Valtion tulee jatkaa ja voimistaa myös panostuksiaan sisältöalan verkostoitumiseen ja liiketoimintaosaamisen kouluttamiseen.

Yksittäisen kulttuurintekijän tai pienen ryhmän kulttuurin tekijöitä on nykyisin hankittava rahoituksensa monista eri lähteistä. Taiteellinen luovuus synnyttää kulttuurillisen tuoteidean, mutta ylipääsemättömäksi ongelmaksi muodostuu usein se, että taiteilijan olisi itse hankittava rahoitus, kun helposti käytettävät kanavat jatko-työstämiseen ja tuotteistamiseen puuttuvat. Valiokunta pitääkin ratkaisevana sitä, että valtio osaltaan edesauttaa teknisen asiantuntemuksen ja kulttuurintekijöiden yhteistyön kehittämistä. Kansallisesti tarvitaan ohjelmia, joissa taiteilijoiden ja tekniikan kehittäjien välille kehitty-

vahva "henkinen silta". Innovaatioissa ovat ytimenä ihminen ja ihmisyyhteisöt ideoiden synnyttäjinä, kehittäjinä ja syntyvien tuotteiden käyttäjinä.

Valiokunta kuitenkin muistuttaa siitä, että jokaisen luovan työn teoksen arvoa ei voida mitata vain sen kaupallisella arvolla eikä sillä, onko teos saatu aikaan perinteisillä menetelmillä vai käyttäen uusia tekotapoja hyväksi.

Valiokunta korostaa myös sähköisten oppimisympäristöjen ja oppimateriaalituotannon merkitystä. Valmistelussa olevien toimenpiteiden määrä ja taso on näiden osalta riittämätön. Erityisen välttämätöntä on luoda kaikille kansalaisille edellytykset täydentää perinteistä lukutaitoa medialukutaidolla. Medialukutaito on yhä korostetummin tietämyksen hallinnan systemaattista kehittämistä. Sen ytimenä on itsensä ilmaiseminen ja yhdessä muiden kanssa tapahtuva oivaltaminen ja uuden luominen. Se on myös jatkuvan ammatillisen kehittämisen perusta.

Yhtenä sisältötuotantohankkeen tehtävänä on digitaalisen ympäristön kehittämisen, oppimateriaalien ja kulttuuriperinnön aineiston käyttöön liittyvien lainsäädännöllisten esteiden poistaminen ja tätä kautta edellytysten luominen sisältötuotannon kehittämiseksi. Valiokunta pitää tärkeänä tekijänoikeudellisten ja niihin liittyvien kysymysten ratkaisemista eri osa-alueilla.

Elokuvatuotanto. Elokuvatuotanto eri muodoissaan — fiktiivinen ja dokumentaarinen, pitkä-, lyhyt- ja sarjamuotoinen — on keskeisessä asemassa audiovisuaalisessa kulttuurissa. Se leimaa ja tulkitsee yhä olennaisemmin identiteettiämme ja ajatteluamme. Valiokunta viittaa suomalaisen elokuvan tavoiteohjelmaan, jossa todetaan muun muassa, että digitalisoitumisen ja uusien levityskanavien myötä markkinat sirpaloituvat, mikä merkitsee uusia rahoitusmahdollisuuksia mutta voi johtaa myös yksikköhintojen laskuun. Tämä merkitsee haastetta myös suomalaiselle elokuvatuotannolle. Ohjelmassa todetaan myös, että televisiotoiminnan suuri rakennemuutos kanavien määrän moninkertaistuessa saattaa merkitä myös television rahoittajaroolin muuttumista.

Valiokunta yhtyy tavoiteohjelmassa todettuun siitä, että julkisen vallan panostus elokuva-tuotantoon on perusteltua sekä kulttuuripoliittisesti että elinkeinopoliittisesti. Laadukas, kunianhimoinen draama- ja dokumenttielokuva on olennainen osa kansallista kulttuuria ja samalla se on osa tuotantoa, jolla on vientipotentiaalia. Valiokunta pitää välttämättömänä panostaa nykyistä enemmän ja määrätietoisemmin elokuvan tuotantoedellytysten vahvistamiseen. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että tämä ei saa merkitä muiden kulttuurialojen syrjäyttämistä.

Taiteen perusopetus

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan noin 11 prosenttia ikäluokasta on taiteen perusopetuksen piirissä. Suomalainen musiikkikasvatusjärjestelmä on yksi kansallisen kulttuurityömme ylpeyden aiheista. Laajennettaessa järjestelmää myös muuhun taideopetukseen annetaan entistä tasa-arvoisemmat mahdollisuudet kehittää lasten taideopetusta.

Valiokunta viittaa myös edellä todettuun luovan osaamisen merkityksestä monilla työelämän alueilla. Kattava taideopetus ja lapsen valmiuksien tukeminen hänelle luontaisella kulttuurin alueella voi merkittävästi myös ehkäistä syrjäytymistä.

Voimassa olevan taiteen perusopetusta koskevan lainsäädännön mukaan laskennalliseen opetustuntimäärään perustuvaa valtion rahoitusta voidaan myöntää kaikkien taiteen alojen oppilaitoksille. Eduskunta on ollut kuitenkin huolestunut siitä, että määrärahakehitys ei ole ollut sellaista, jotta valtion rahoitusta olisi voitu riittävästi laajentaa musiikin lisäksi eri taiteen alojen opetukseen. Laskennallisiin opetustunteihin perustuva rahoitus on vuonna 2001 musiikkioppilaitosten antamaan taiteen perusopetukseen noin 240 miljoonaa markkaa 89 musiikkioppilaitokselle. Eduskunnan tekemien lisäysten jälkeen muuhun taiteen perusopetukseen käytettävä rahoitus on noin 10,6 miljoonaa markkaa, mikä tarkoittaa noin 69 044 laskennallista opetustuntia. Vuonna 2001 muun kuin musiikin tunterusteisen valtionosuuden piirissä on 23 oppilaitosta, jotka edustavat kuvataiteen, tanssin, kä-

sityön, teatteri-ilmaisun ja arkkitehtuurin oppilaitoksia. Eräissä näistä on usean taidealan opetusta.

Valiokunnan mielestä opetusministeriön tavoite laajentaa edelleen opetustuntien määrään perustuvaa valtionosuutta taiteen perusopetuksessa on oikea. Valiokunta pitää välttämättömänä myös harkinnanvaraisten määrärahojen lisäämistä, jotta voidaan lisätä sekä musiikkioppilaitosten että muiden taiteenalojen perusopetusta antavien oppilaitosten harkinnanvaraisia valtionavustuksia.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että koululaisten iltapäivätoiminta vaatii kehittämistä. Useista eri tekijöistä johtuen koululaisten

koulun jälkeinen vapaa-aika on kehittymässä yhä turvattomammaksi. Sen vuoksi yhteiskunnan toimenpitein on tärkeää panostaa iltapäivätoiminnan kehittämiseen. Taiteen perusopetuksen laajentaminen voisi palvella myös lasten valvotun iltapäivätoiminnan lisäämisessä ja kehittämässä.

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että perustuslakivaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 19 päivänä kesäkuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Kaarina Dromberg /kok
vpj. Jukka Gustafsson /sd
jäs. Tapio Karjalainen /sd
Tanja Karpela /kesk (osittain)
Jyrki Katainen /kok
Inkeri Kerola /kesk
Ossi Korteniemi /kesk

Irina Krohn /vihr
Markku Markkula /kok
Margareta Pietikäinen /r (osittain)
Leena Rauhala /kd
Säde Tahvanainen /sd
Unto Valpas /vas
vjäs. Lauri Oinonen /kesk (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.